

Teoria sieci międzynarodowych organizacji ruchów politycznych w erze Internetu

Theory of networks of international organizations of political movements in the Internet age

Streszczenie:

Pierwsze międzynarodowe organizacje ruchów politycznych powstały w XIX wieku, w związku z tym mogą być zaliczone do klasycznych kategorii pojęciowych nauk o polityce (systemu partyjnego). Jednakże na przełomie XX i XXI wieku nastąpiły zmiany społeczne związane z wszechobecnością Internetu, dlatego należało postawić pytanie czy organizacje charakterystyczne dla ery przemysłowej odnajdują się w rzeczywistości ery Internetu. Za punkt wyjścia analizy przyjęto organizacje zaliczane do trzeciego etapu procesu internacjonalizacji partii politycznych/ruchów politycznych. We wnioskach stwierdzono, że współczesne organizacje międzynarodowych ruchów politycznych (etap czwarty) mają charakter sieciowy, multimodalny, wielopodmiotowy i wielopłaszczyznowy oraz różnią się od międzynarodówek założonych w XX wieku.

Słowa kluczowe:

ruch polityczny, organizacje międzynarodowe, międzynarodówki, sieć, Internet

Summary

The first international organizations of political movements were founded in the nineteenth century, and, therefore, can be included in the classic conceptual categories of political science (party systems). However, at the turn of the 20th and 21st centuries there were social changes related to the omnipresence of the Internet so it was necessary to ask whether organizations characteristic for the industrial era are present in the reality of the Internet era. Organizations included in the third stage of the internationalization process of political parties/ movements were accepted as the starting point of the analysis. The author concludes that contemporary organizations of international political movements (fourth stage) are networked, and have multimodal as well as multifaceted character, and differ from international ones established in the 20th century.

Keywords:

political movement, international organizations, internationals, network, Internet

1. Uwagi wstępne

Zagadnienie ruchów politycznych stanowi trwałą i konstytutywny element nauki o polityce. Międzynarodowe organizacje poszczególnych ruchów politycznych są istotnym punktem odniesienia dla partii politycznych w kontekście ich przynależności do określonych rodzin politycznych. Celem niniejszego artykułu jest podjęcie próby analizy tychże organizacji międzynarodowych w wymiarze usieciowienia w czasach Internetu. Na podstawie analizy działalności wybranych organizacji międzynarodowych zostanie zaproponowana teoria sieci i jej znaczenie dla współczesnych międzynarodowych organizacji ruchów politycznych.

Na wstępie chciałbym przedstawić kluczowe dla niniejszego artykułu pojęcia i terminy, do których zaliczam: ruch polityczny, ruch społeczny, międzynarodowe organizacje ruchów politycznych oraz usieciowienie. Rozwinięciem artykułu będą uwagi dotyczące funkcjonowania tychże organizacji we współczesnych czasach.

Nawiązując do pojęcia ruchu politycznego, chciałbym przypomnieć definicję Edwarda Olszewskiego, który wskazał na występowanie trudności w określeniu wyraźnej granicy pomiędzy ruchem politycznym a ruchem społecznym. Wynika to z faktu, że ruch polityczny może być definiowany jako wyspecjalizowany ruch społeczny, którego cele mają charakter polityczny¹. Z powyższej definicji wynika dalsze stwierdzenie, iż każdy ruch polityczny jest ruchem społecznym, ale nie każdy ruch społeczny jest ruchem politycznym. Należy także wskazać, że w stosunku do wzajemnych relacji obu ruchów znaczenie odgrywa wymiar temporalny. Ruch społeczny jest ruchem pierwotnym względem ruchu politycznego, a w związku z tym ruch polityczny ma charakter wtórny. Powstanie ruchu politycznego przebiega w kontinuum horyzontalnym jako proces z wyraźną genezą i dalszym rozwojem.

Egzemplifikację ruchu politycznego stanowi partia polityczna, jednak należy przypomnieć, że nie stanowi ona jedyne go podmiotu wchodzącego w skład ruchu, jakkolwiek pozostaje wciąż najbardziej istotnym². Partie polityczne mogą być przedmiotem analizy na dwóch płaszczyznach: państwowej i ponad-

¹ E. Olszewski, *Ruch społeczny – ruch polityczny. Analiza terminologiczna*, w: *Ideologie, doktryny, ruchy społeczne i polityczne. Wybrane problemy*, red. M. Marczevska-Rytka, W. Ziętara, Lublin 2015, s. 48.

² Ronald Inglehart wskazał na znaczenie wartości postmaterialnych, które doprowadziły do powstania nowych ruchów i partii politycznych. Ruchy polityczne przestały pozycjonować się w kategoriach konfliktu społecznego, a zaczęły bardziej definiować siebie w kategorii stylu życia. R. Inglehart, *Wartości postmaterialne oraz przejście od wartości związanych z przetrwaniem do wartości związanych z wyrażaniem własnego „ja”*, w: *Zachowania polityczne*, red. R. J. Dalton, H.-D. Klingemann, Tom 1, Warszawa 2010, s. 295.

państwowej. Zarówno w pierwszym, jak i drugim przypadku można wskazać na występowanie dodatkowych kategorii. W wymiarze państwowym, partie polityczne mogą prowadzić działalność na płaszczyźnie ogólnokrajowej i lokalnej, natomiast na płaszczyźnie ponadpaństwowej można wyodrębnić płaszczyznę ogólnoswiatową oraz regionalną. Tę drugą płaszczyznę można zdefiniować poprzez wprowadzenie dwóch terminów odpowiadającym poszczególnym wymiarom działalności partyjnej. W przypadku działalności obejmującej wymiar ogólnoswiatowy możemy mówić o internacjonalizacji partii politycznych, natomiast w sytuacjach gdy zakres funkcjonowania przekracza poziom narodowy, ale jednocześnie nie obejmuje poziomu ogólnoswiatowego, możemy wskazać na regionalizację partii politycznych. Przykładem działalności związanej z regionalizacją jest proces europeizacji partii politycznych mający ścisły związek z etapami integracji europejskiej. Należy podkreślić, że partie polityczne mogą realizować procesy internacjonalizacji i regionalizacji dwutorowo. Po pierwsze, poprzez podjęcie współpracy bezpośredniej z innymi partiami politycznymi z regionu, kontynentu, świata. Po drugie, partie podjęły współpracę pośrednią w ramach swojej przynależności do organizacji międzynarodowych, w których posiadają status członkowski. Druga możliwość jest wspólnie rozwiązaniem powszechniejszym i jednocześnie stanowi potwierdzenie rozwoju procesu pogłębiania współpracy międzynarodowej partii politycznych³.

Międzynarodowe organizacje ruchów politycznych stanowią istotny punkt definiowania tożsamości ideowo-programowej współczesnych partii politycznych⁴. Michael Gallagher, Michael Laver oraz Peter Mair, definiując pojęcie rodziny partii, nawiązali do trzech wymiarów: genetycznego (związanego z genezą partii politycznej), programowego (związanego z realizacją określonej polityki przez partie) oraz organizacyjnego. Ten ostatni wymiar został przez nich określony jako sposób: „w jaki nawiązują partie więzi ponad granicami narodowymi. Takie więzi mogą przybrać formę federacji ponadnarodowych, jak np. federacje partii liberalnych. Mogą również przyjąć formę członkostwa w zinstytucjona-

³ Andrzej Zięba podkreślił, że organizacje międzynarodowe zrzeszające partie polityczne rozwijały się w odpowiedzi na pozytywne doświadczenia ruchu robotniczego i socjalistycznego. Ponadto Zięba wskazała, że dynamiczny rozwój tego typu organizacji międzynarodowych nastąpił po zakończeniu II wojny światowej, w nawiązaniu do integracji wokół wartości jednocześnie prodemokratycznych i antyfaszystowskich. Dostrzeżono ówczesnie potrzebę rozwoju działalności zbiorowej w celu przeciwdziałania zjawiskom niebezpiecznym dla rodzaju ludzkiego. Dodatkowo rewolucja technologiczna, w tym upowszechnienie mediów, ułatwiła wzajemne kontakty na szczeblu ponadnarodowym. Ponadto postępujące procesy integracyjne na poziomie regionalnym lub ponadregionalnym doprowadziły do powstania forum współpracy i wyodrębnienia organów, w których zaczęły funkcjonować partie polityczne. A. Zięba, *Organizacje międzynarodowe partii politycznych jako przedmiot naukowej refleksji*, w: *Organizacje międzynarodowe partii politycznych*, red. A. Zięba, Kraków 2005, s. 13-14.

⁴ Por. Tamże, s. 18.

lizowanych wielonarodowych grupach politycznych”⁵. Współcześnie zwyciężyło przekonanie o konieczności tworzenia tego typu organizacji międzynarodowych. W związku z powyższym chciałbym zaproponować autorską definicję międzynarodowej organizacji ruchu politycznego, która jest międzynarodową organizacją pozarządową (*international non-government organization*) zrzeszającą partie polityczne, organizacje polityczne, organizacje zawodowe, think tanki i osoby prywatne, przy jednoczesnym usieciowieniu wzajemnych powiązań członkowskich, które akceptują lub dążą do zaaprobowania określonego systemu aksjologicznego i wynikającego z niego programu politycznego.

Uzupełnieniem powyższej definicji są funkcje tego typu organizacji. Zaliczam do nich funkcje: integracyjną, legitymizacyjną, programową oraz organizacyjną. Funkcję integracyjną definiuję jako wyraz integrowania i pogłębiania integracji partii krajowych w ramach danego ruchu politycznego za pośrednictwem międzynarodowej organizacji ruchów politycznych. Przynależność do określonej organizacji pozwala na określenie miejsca poszczególnych partii politycznych, co nie zawsze jest możliwe na podstawie programu krajowego. Dla przykładu, członkostwo partii politycznej w Międzynarodówce Socjalistycznej pozwala na uznanie jej za partię socjalistyczną lub socjaldemokratyczną, ponieważ organizacja zrzesza w swoich szeregach partie z tych ruchów politycznych. W związku z powyższym, obecność w organizacjach tego typu ma walor porządkujący krajowe sceny polityczne. Funkcja legitymizacyjna oznacza, że międzynarodowe organizacje ruchów politycznych legitymizują proces tranzykcji ideowej poszczególnych partii lub potwierdzają spójność ideową pomiędzy organizacją a partią członkowską. Przyznanie statusu członkowskiego odbywa się poprzez stopniowe rodzaje członkostwa, które mogą oznaczać, że ten proces zjednoczenia ideowego został zrealizowany w części lub w całości. Legitymizacja członkowska stanowi także element wywierania wpływu na krajową scenę polityczną. Funkcja programowa sprowadza się do wypracowania przez partie członkowskie platformy lub programu politycznego. Z reguły funkcja programowa stanowi kontynuację funkcji legitymizacyjnej, ponieważ legitymizująca sprowadza się do etapu przyjęcia partii do organizacji, natomiast programowa dotyczy etapu działalności członkowskiej. Funkcja organizacyjna zawiera się w katalogu działań podejmowanych na rzecz upowszechniania działalności organizacji. Z jednej strony, do tej funkcji zaliczam: wybory do organów, uchwalanie statutów i regulaminów, sprawy finansowe, itp., a z drugiej strony, organizację konferencji, paneli, wizyt studyjnych, prowadzenie stron internetowych,

⁵ M. Gallagher, M. Laver, P. Mair, *Representative Government in Modern Europe*, London 2011, s. 238.

obecność w mediach społecznościowych, realizację programów telewizyjnych, radiowych, itp.

2. Klasyfikacja rodzin partyjnych według kryterium międzynarodowych organizacji ruchów politycznych

Współcześnie występuje wiele kryteriów stanowiących podstawę klasyfikacji partii politycznych. Jednak w kontekście treści niniejszego artykułu na uwagę zasługują te, które nawiązują do kryterium ideowo-programowego. Wśród nich należy wymienić propozycję Klausa von Beyme, który wyodrębnił rodzinę partii liberalnych i radykalnych, konserwatywnych, socjalistycznych i socjaldemokratycznych, chrześcijańsko-demokratycznych, komunistycznych, agrarnych, regionalnych i etnicznych, ekologicznych oraz skrajną prawicę⁶. Cytowani już Gallagher, Laver i Mair wymienili także dziewięć rodzin politycznych, ale dodatkowo przyporządkowali je klasyfikacji w kontinuum lewica-prawica. Do partii lewicowych zaliczyli: socjaldemokratyczne, komunistyczne, nowej lewicy i zielonych. Wśród partii centrowo-prawicowych znalazły się: chrześcijańsko-demokratyczne, konserwatywne, liberalne, agrarne i centrowe, natomiast odrębną kategorię stworzono dla partii skrajnej prawicy⁷. Powyższe klasyfikacje uwzględniają specyfikę systemów partyjnych Europy zachodniej, dlatego chociażby wyodrębniono skrajną prawicę, której nie przeciwstawiono partii skrajnej lewicy. Tymczasem klasyfikacja przedstawiona przez Vita Hlouška i Lubomira Kopečka, nawiązuje już do uwarunkowań historycznych Europy środkowej. Zaproponowano dziewięć głównych rodzin partii politycznych: socjaldemokratycznych i socjalistycznych, skrajnej lewicy, Zielonych, agrarnych, liberalnych, chrześcijańsko-demokratycznych, konserwatywnych, skrajnej prawicy, etnicznych i regionalnych⁸.

Na wyróżnienie zasługuje także klasyfikacja przedstawiona przez Andrzeja Antoszewskiego, która zawiera podstawę krytyczną wcześniejszych klasyfikacji. Antoszewski wskazał na ich nadmierne rozbudowanie, stosowanie niejednorodnych kryteriów oraz nie uwzględnienie tranzycji ideowej partii politycznych. W związku z powyższym ograniczył ich liczbę i wyróżnił pięć biegunów rywalizacji partii politycznych w państwach Unii Europejskiej. Do grona

⁶ K. von Beyme, *Political Parties in Western Europe*, New York 1985, s. 29 i n.

⁷ M. Gallagher, M. Laver, P. Mair, 239.

⁸ V. Hloušek, L. Kopeček, *Origin, Ideology and Transformation of Political Parties. East-Central and Western Europe Compared*, Ashgate 2010, passim.

rodzin zaliczył partie: socjalistyczne (umiarkowanej lewicy), konserwatywno-chrześcijańsko demokratyczne, liberalne, ekologiczne oraz radykalne (zawierające ortodoksyjną lewicę komunistyczną oraz ekstremistyczną prawicę). Antoszewski wyjaśnił, że podstawą wyodrębnienia poszczególnych biegunów była zdolność do nadania dynamiki współzawodnictwu wyborczemu, która została uzupełniona o dodatkowe kryteria, takie jak przesłanie ideologiczne oraz sposób grupowania się partii politycznych w parlamencie Europejskim⁹. Powyższe uwagi stanowiły punkt wyjścia do zaproponowania autorskiej klasyfikacji rodzin partyjnych według kryterium międzynarodowych organizacji ruchów politycznych. Czynnikiem wyróżniającym jest wymiar instytucjonalny na poziomie ogólnoswiatowym i europejskim (internacjonalizacja i europeizacja partii politycznych).

Zakres podmiotowy na poziomie europejskim został zdefiniowany na podstawie wykazu Urzędu ds. Europejskich Partii Politycznych i Europejskich Fundacji Politycznych (Urząd). Wpisanie organizacji międzynarodowej zrzeszającej partie polityczne do rejestru europejskich partii politycznych oznacza, że zostały spełnione warunki formalne określone w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, EURATOM) nr 1141/2014 z dnia 22 października 2014 roku w sprawie statusu i finansowania europejskich partii politycznych i europejskich fundacji politycznych¹⁰. Do podstawowych warunków uzyskania statusu partii politycznej na poziomie europejskim zaliczono: posiadanie siedziby w państwie członkowskim Unii Europejskiej, posiadanie odpowiedniej pod względem ilościowym reprezentacji w Parlamencie Europejskim, parlamentach krajowych i regionalnych lub uzyskania poparcia wyborczego na poziomie co najmniej 3 procent w wyborach do Parlamentu Europejskiego, parlamentu krajowego lub regionalnego, przestrzeganie wartości Unii Europejskiej określonych w art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej, uczestnictwo w wyborach do Parlamentu Europejskiego oraz posiadanie statusu organizacji nie działającej dla osiągnięcia zysku (non-profit).

Europejskie fundacje polityczne są powiązane organizacyjnie i programowo z europejskimi partiami politycznymi. Stanowią one przykład organizacji typu think tank stowarzyszonych z partiami politycznymi. Ich zadaniem jest wspieranie i uzupełnianie celów europejskich partii politycznych. W powyższym przypadku mamy do czynienia z nadrzędnością partii względem fundacji, które nie występują jako samodzielne podmioty. Przyjęcie powyższego

⁹ A. Antoszewski, *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*, Toruń 2009, s. 75-76.

¹⁰ Dz. U. UE, L 317/1, 4.11.2014.

rozwiązania doprowadziło do formalnego rozwoju fundacji politycznych na poziomie europejskim¹¹.

Do 2019 roku¹² Urząd zarejestrował dziesięć europejskich partii politycznych oraz europejskich fundacji politycznych. Na podstawie kryterium europeizacji partii politycznych proponuję wyodrębnić ruchy polityczne: socjalistyczny i socjaldemokratyczny, chrześcijańsko-demokratyczny, konserwatywny, liberalny, postkomunistyczny, zielonych, narodowy, chrześcijański, separatystyczny oraz centrowy.

Tabela 1. Klasyfikacja ruchów politycznych według kryterium europeizacji partii politycznych

Ruch polityczny	Europejska partia polityczna	Europejska fundacja polityczna
socjalistyczny i socjaldemokratyczny	Partia Europejskich Socjalistów	Fundacja Postępowych Studiów Europejskich
chrześcijańsko demokratyczny	Europejska Partia Ludowa	Centrum Studiów Europejskich im. Wilfrieda Martensa
konserwatywny	Sojusz Europejskich Konserwatystów i Reformatorów	Nowy Kierunek – Fundacja na rzecz Europejskich Reform
liberalny	Porozumienie Liberałów i Demokratów na rzecz Europy	Europejskie Forum Liberałów
postkomunistyczny	Partia Europejskiej Lewicy	Fundacja Przekształcić Europę
zielonych	Partia Europejskich Zielonych	Europejska Fundacja Zielonych
narodowy	Ruch na rzecz Europy narodów i wolności	Fundacja na rzecz Europy Narodów i Wolności
chrześcijański	Europejski Chrześcijański Ruch Polityczny	Fundacja Sallux
separatystyczny	Wolne Przymierze Europejskie	Fundacja Coppietersa
centrowy	Europejska Partia Demokratyczna	Institut Europejskich Demokratów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://www.appf.europa.eu/appf/pl/parties-and-foundations/registered-parties.html> oraz <http://www.appf.europa.eu/appf/pl/parties-and-foundations/registered-foundations.html> [dostęp: 29/03/2019].

Istnienie Urzędu przyznającego status europejskich partii politycznych i europejskich fundacji politycznych umożliwia wskazanie zamkniętego katalogu podmiotów wchodzących w skład europejskich ruchów politycznych. Tymczasem na poziomie ogólnoeuropejskim brak jest takiego rozwiązania, dla-

¹¹ Zob. szerzej: W. Ziętara, *Europejskie fundacje polityczne. Wymiar prawny i finansowy oraz struktura sieciowa*, w: *Think tanki i fundacje polityczne. Wybrane problemy*, red. W. Ziętara, Lublin 2017, s. 107-127.

¹² Stan na 31 marca 2019 roku.

tego należy uwzględnić przede wszystkim wymiar genetyczny, organizacyjny oraz ideowy przy definiowaniu ruchów poprzez internacjonalizację partii politycznych. Nawiązanie do genezy i rozwoju pozwala wyodrębnić organizacje historyczne od aktywnych współcześnie. W związku z tym, że niniejszy artykuł dotyczy tylko najnowszego okresu historii (era internetu) przedmiotem zainteresowania uczyniono jedynie międzynarodówki działające w XXI wieku. Nawiązując do wymiaru organizacyjnego można potwierdzić wymiar członkowski na poziomie ogólnoświatowym oraz członkostwo europejskich partii politycznych w międzynarodówkach. Taka wzajemna relacja współwystępowania, zarówno na poziomie europejskim, jak i ogólnoświatowym, jest istotna ze względu na zakres tworzonych sieci. Ponadto wymiar programowy pozwala na identyfikację ideową i przyporządkowanie do poszczególnych ruchów politycznych. Podsumowując wspomniane wyżej wymiary na poziomie ogólnoświatowym można wyodrębnić jedynie pięć ruchów politycznych: socjalistyczny i socjaldemokratyczny, chrześcijańsko-demokratyczny, konserwatywny, liberalny, oraz zielonych. W związku z powyższym pozostałe ruchy polityczne: postkomunistyczny, narodowy, chrześcijański, separatystyczny oraz centrowy mają jedynie charakter regionalny - europejski.

Tabela 2. Klasyfikacja ruchów politycznych według kryterium internacjonalizacji partii politycznych

Ruch polityczny	Międzynarodówka
socjalistyczny i socjaldemokratyczny	Międzynarodówka Socjalistyczna Sojusz Postępowy (sieć)
chrześcijańsko-demokratyczny	Międzynarodówka Centrowo-Demokratyczna Międzynarodowa Unia Demokratyczna
konserwatywny	Międzynarodowa Unia Demokratyczna Międzynarodówka Konserwatystów (sieć)
liberalny	Międzynarodówka Liberalna
zielonych	Zieloni Globalni (sieć)

Źródło: Opracowanie własne.

3. Międzynarodowe organizacje ruchów politycznych w czasach Internetu

Manuel Castells, analizując zagadnienie społeczeństwa sieci, stwierdził, że Internet stanowi współcześnie filar globalnej komunikacji, który determinuje także zachowania i działania polityczne. Internet stał się narzędziem rozpowszechniania propagandy politycznej¹³. Należy podkreślić także, że dostęp do Internetu może wpływać na wzrost partycypacji obywatelskiej. Wynika to z faktu, że bierność i wycofanie obywatelskie są często związane z niedostateczną wiedzą na temat określonego zagadnienia lub niemożliwością skutecznego wyrażania swoich opinii i poglądów. Tymczasem Internet poprzez mnogość form komunikacji może przełamać dotychczasowe ograniczenia¹⁴. W ten sposób powstają sieci wspólnot elektronicznych, które nie istnieją „zamiast”, ani „obok” społeczności rzeczywistych. Stanowią one wzmocnienie wspólnot tradycyjnych i pozwalają na wzajemne przenikanie dwóch rzeczywistości. Castells podkreślił, że: „przekraczają dystans po niskich kosztach, są zazwyczaj asynchronicznej natury, łączą szybko zdolność rozpowszechniania masowych mediów z wszechobecnością komunikacji osobistej i pozwalają na zwielokrotnione członkostwo we wspólnotach częściowych”¹⁵. W nawiązaniu do powyższej opinii można podsumować, że współcześnie mamy do czynienia z logiką usieciowienia wszystkich form organizacyjnych, w tym także systemów politycznych. Ich trwałym elementem są międzynarodowe organizacje ruchów politycznych. W związku z powyższym należy odpowiedzieć na pytanie, czy ich forma organizacyjna adekwatna dla ery przemysłowej, zmieniła się odpowiadając na erę Internetu.

Analiza będzie dotyczyła trzech poziomów: rozwoju organizacji o zasięgu ogólnosiwiatowym, członkostwa w organizacji międzynarodowej ruchów politycznych oraz usieciowienia struktury członkowskiej.

Rozwój międzynarodowych organizacji partii politycznych oraz ruchów politycznych można podzielić na cztery etapy. Pierwszy etap przypada na XIX wiek oraz początek XX wieku, drugi zawiera się w okresie międzywojennym, trzeci został zapoczątkowany po zakończeniu II wojny światowej i trwał do

¹³ M. Castells, *Spoleczeństwo sieci*, Warszawa 2007, s. 352-367.

¹⁴ Michael E. Milakovich wskazał na nowe formy internetowego uczestnictwa politycznego tj.: poczta elektroniczna, fora dyskusyjne, blogi, strony internetowe, czaty, wideokonferencje, przekazy tekstowe, portale społecznościowe, media elektroniczne, itd. M. Milakovich, *Digital Governance. New Technologies for Improving Public Service and Participations*, New York-London 2012, s. 41.

¹⁵ M. Castells, s. 365.

końca XX wieku, natomiast etap czwarty rozpoczął się wraz z XXI wiekiem. Nawiązując do pierwszego etapu warto przypomnieć opinie Andrzeja Zięby, który podkreślił, że organizowanie międzynarodowych struktur partii politycznych było związane ze środowiskiem europejskich socjalistów. Za prekursorską organizację należy uznać Międzynarodowe Stowarzyszenie Robotników, które zostało powołane do życia w 1864 roku. Co prawda, liberałowie już w 1823 roku wyrazili gotowość do nawiązania współpracy międzynarodowej, ale formuła partii klubowych nie sprzyjała integracji ponadnarodowej i utworzeniu struktur organizacyjnych¹⁶. Dopiero spotkanie socjalistów w Londynie doprowadziło do utworzenia organizacji międzynarodowej ze stałym sekretariatem i organami statutowymi. Należy podkreślić, że organizacja wpłynęła na rozwój krajowych partii robotniczych¹⁷. Nawet rozwiązanie organizacji, po dwunastu latach działalności, będące efektem członkowskiego konfliktu ideowego, nie wpłynęło na proces internacjonalizacji partii politycznych. W 1889 roku w Paryżu utworzono II Międzynarodówkę, która funkcjonowała nieprzerwanie do wybuchu I wojny światowej.

W drugim etapie proces integracji ponadnarodowej partii politycznych został zintensyfikowany. Ruch robotniczy podzielił się na ruch komunistyczny z utworzoną w 1919 roku III Międzynarodówką (Komintern), ruch socjaldemokratyczny reaktywował II Międzynarodówkę przenosząc jednocześnie siedzibę z Paryża do Londynu (stąd była nazywana Międzynarodówką Londyńską), natomiast w 1920 roku zwołano pierwszy kongres powojenny do Genewy. Część ruchu socjalistycznego odrzucająca wyżej wymieniony podział i dążąca do dalszej współpracy w ramach całego ruchu, zwołała kongres w Wiedniu w 1921 roku i utworzyła Międzynarodową Wspólnotę Pracy Partii Socjalistycznych (nazywana Międzynarodówką Wiedeńską). W 1923 roku doszło do zjednoczenia Międzynarodówki Londyńskiej i Wiedeńskiej, w wyniku którego powstała Socjalistyczna Międzynarodówka Robotnicza. Także ruch liberalny powołał Porozumienie Partii Radykalnych i Podobnych Partii Demokratycznych na kongresie w Genewie w 1924 roku, natomiast ruch chrześcijańsko-demokratyczny utworzył w Brukseli w 1926 roku Międzynarodowy Sekretariat Partii Demokratycznych o Inspiracji Chrześcijańskiej. Działalność wymienionych organizacji została przerwana w wyniku wybuchu II wojny światowej. Dopiero po jej zakończeniu zainicjowano działalność partii politycznych na poziomie ogólnoświatowym. W 1947 roku została zapoczątkowana działalność organi-

¹⁶ A. Zięba, s. 11-12.

¹⁷ W. Ziętara, *Międzynarodówka Socjalistyczna. Organizacja, doktryna i działalność w latach 1951-2001*, Toruń 2007, s. 18.

zacji międzynarodowych reprezentujących ruch liberalny, socjaldemokratyczny i chrześcijańsko-demokratyczny oraz komunistyczny. W Oksfordzie powołano do życia Międzynarodówkę Liberalną, w Antwerpii utworzono Komitet Międzynarodowych Konferencji Socjalistycznych, natomiast ruch chrześcijańsko-demokratyczny utworzył równolegle organizację europejską: Nowe Ekipy Międzynarodowe oraz południowoamerykańską: Ruch Montevideo, który rok później przekształcił się w Chrześcijańsko-Demokratyczną Organizację Ameryki. Ruch komunistyczny posiadał Biuro Informacyjne Partii Komunistycznych i Robotniczych działające do 1956 roku.

Nawiązując do wymienionych trzech pierwszych ruchów politycznych, należy wskazać że jedynie ruch liberalny posiadał od 1947 roku organizację ukierunkowaną na działalność ogólnoswiatową w formule międzynarodówki. Ruch socjaldemokratyczny i socjalistyczny był w fazie przejściowej, natomiast chrześcijańscy demokraci integrowali się na poziomie regionalnym. Na poziom integracji ogólnoswiatowej socjaliści dołączyli w 1951 roku podczas kongresu założycielskiego Międzynarodówki Socjalistycznej we Frankfurcie nad Menem, natomiast dziesięć lat później, ruch chrześcijańsko-demokratyczny zjednoczył dwie organizacje regionalne, konstytuując na kongresie w Santiago de Chile, Światową Unię Chrześcijańsko-Demokratyczną. Organizacja w 1982 roku przyjęła nazwę Międzynarodówka Chrześcijańsko-Demokratyczna, natomiast w 1999 roku Międzynarodówka Centrowo-Demokratyczna, akcentując znaczenie partii członkowskich o genezie niechrześcijańskiej. Dopełnieniem etapu trzeciego procesu internacjonalizacji było utworzenie przez konserwatyistów w 1983 roku Międzynarodowej Unii Demokratycznej. Organizacja została utworzona przez dwie organizacje regionalne: Europejską Unię Demokratyczną (założona w 1978 roku) oraz Unię Demokratyczną Pacyfiku (utworzona w 1982 roku). W odróżnieniu od ruchu chrześcijańsko-demokratycznego, założycielskie organizacje regionalne ruchu konserwatywnego zachowały swoją podmiotowość i odrębność organizacyjną, przystępując jednocześnie do organizacji ogólnoswiatowej. Międzynarodowa Unia Demokratyczna jest przykładem organizacji federacyjnej, podczas gdy pozostałe organizacje utworzone w wyniku zjednoczenia organizacyjnego posiadają strukturę jednolitą o charakterze wertykalnym.

Czwarty etap rozwoju procesu internacjonalizacji jest związany z utworzeniem trzech organizacji na poziomie światowym. W 2001 roku w Canberze powołano do życia międzynarodową sieć ruchu Zielonych: Zieloni Globalni, w 2013 roku w Lipsku Sojusz Postępowy, sieć zrzeszającą partie socjaldemo-

kratyczne i socjalistyczne oraz progresywne, natomiast w 2017 roku w Miami zorganizowano pierwszą konferencję sieci konserwatystów Międzynarodowi Konserwatyści. Należy podkreślić, że cechą charakterystyczną wspomnianych struktur etapu czwartego jest ich sieciowe zorganizowanie.

Ponadto czwarty etap w większym stopniu, aniżeli wcześniejsze uprawnia do posługiwania się terminem „międzynarodowych organizacji ruchów politycznych” zamiast „międzynarodowych organizacji partii politycznych”. Jest to związane ze strukturą członkowską. W składzie międzynarodówek podmiotami dominującymi były krajowe partie polityczne, podczas gdy struktura sieciowa pomniejsza pozycję partii politycznych na rzecz innych podmiotów, tj. fundacji politycznych czy think tanków.

Statusy członkowskie w międzynarodówkach można podzielić na trzy rodzaje: poziom partii politycznych, poziom organizacji oraz poziom indywidualny. W zależności od organizacji mogą występować dodatkowe podziały wymienionych poziomów. Status Międzynarodówki Socjalistycznej przewiduje aż trzy rodzaje członkostwa dla partii politycznych: pełnoprawne, konsultacyjne i obserwatora. Poszczególne statusy definiują katalog praw i obowiązków oraz pozwalają na stopniowe poszerzanie bazy członkowskiej oraz wykluczanie w przypadku naruszania wartości politycznych organizacji lub statutu. Status członka pełnoprawnego daje prawo do wyrażania opinii i przedstawiania stanowiska partii oraz udziału w głosowaniach podczas obrad organów organizacji z jednoczesnym obowiązkiem dokonywania opłat członkowskich. Partie posiadające niższy status (konsultatywny) już nie posiadają prawa do głosowania, natomiast obserwatorzy posiadają prawo do udziału w obradach organów, ale bez prawa do wypowiedzi i udziału w głosowaniu. W Międzynarodówce Liberalnej członkostwo partii politycznych zostało podzielone na dwa rodzaje: pełnoprawne i partie drugie¹⁸. W przypadku tej organizacji zachowano dosyć osobliwe rozwiązanie, charakterystyczne dla czasów sprzed ery Internetu, zakładające że jedno państwo powinno być reprezentowane przez jedną partię polityczną w organizacji. Gdyby jednak akces do organizacji zgłosiła partia „druga”, to wówczas musi ona uzyskać zgodę partii „pierwszej” z danego państwa na członkostwo. W przypadku zaaprobowania członkostwa, partia otrzymuje status partii drugiej. Z jednej strony, takie rozwiązanie ma uniemożliwić defragmentaryzację ruchu liberalnego na arenie krajowej, z drugiej strony, stoi ono w wyraźnej sprzeczności z istotą usieciowienia ruchów politycznych. Tożsame rozwiązanie obowiązywało w Międzynarodówce Socjalistycznej w latach 50.

¹⁸ *Constitution*, Międzynarodówka Liberalna, LIX Kongres, Rotterdam 2014, <https://liberal-international.org/who-we-are/our-mission/landmark-documents/governing-constitution/> [odczyt: 12/04/2019].

ubiegłego wieku. W Międzynarodówce Centrowo-Demokratycznej występują partie pełnoprawne i o statusie obserwatorów. Członkostwo partii politycznych w wyżej wymienionych międzynarodówkach ma charakter bezpośredni, co oznacza że nie występuje żadna dodatkowa organizacja stanowiąca połączenie pomiędzy międzynarodówką a partią krajową. Tymczasem w Międzynarodowej Unii Demokratycznej mamy do czynienia, zarówno z członkostwem bezpośrednim, jak i pośrednim. Międzynarodowa Unia Demokratyczna jest przykładem organizacji federacyjnej, w skład której wchodzi partii polityczne oraz organizacje regionalne złożone z partii politycznych. Do grona organizacji regionalnych należą: Unia Partii Ameryki Łacińskiej, Unia Demokratyczna Azji i Pacyfiku, Unia Demokratyczna Karaibów, Unia Demokratyczna Afryki, Europejska Partia Ludowa oraz Sojusz Europejskich Konserwatystów i Reformatorów¹⁹. Struktura Międzynarodowej Unii Demokratycznej jest wyjątkowa na tle pozostałych międzynarodówek, ponieważ jest zbliżona do sieci, jednak wciąż podmiotami dominującymi w niej są partie polityczne, a pozostałe podmioty praktycznie nie współwystępują.

Drugim poziomem członkostwa są organizacje, które w Międzynarodówce Socjalistycznej podzielono na bratnie i stowarzyszone, podczas gdy w Międzynarodówce Liberalnej na obserwujące i kooperujące. Jako niepowtarzalną należy znać sytuację, w której w statucie zostają wymienieni z nazwy członkowie, a tak jest w przypadku Międzynarodówki Socjalistycznej. W statucie określono, że organizacjami bratnimi są Międzynarodówka Socjalistyczna Kobiet, Międzynarodowa Unia Młodzieży Socjalistycznej oraz Międzynarodowy Ruch Sokoli (Falkenowski)/ Socjalistyczna Międzynarodówka Edukacyjna²⁰. Jest to wzmocnienie pozycji wymienionych organizacji w Międzynarodówce Socjalistycznej. Ewentualne orzeczenie w sprawie ich statusu jest nie tylko związane z przyjęciem uchwały właściwego organu, ale dodatkowo ze zmianą statutu. Podobne wzmocnienie pozycji organizacji kobiecej i młodzieżowej występuje w Międzynarodowej Unii Demokratycznej.

Trzecim poziomem członkowskim są przypadki członkostwa indywidualnego. Jest ono przewidziane dla osób fizycznych w dowód uznania ich zasług dla rozwoju danego ruchu politycznego. Taki tryb obowiązuje w Międzynarodówce Liberalnej i Międzynarodówce Socjalistycznej.

Wymienione wyżej właściwości dotyczyły organizacji międzynarodowych w XX wieku. Tymczasem era Internetu wymusiła istotne zmiany w istocie orga-

¹⁹ *Members*, Międzynarodowa Unia Demokratyczna, <https://www.idu.org/members/> [odczyt: 13/04/2019].

²⁰ W sprawie regulacji wewnętrznych: statutu i regulaminu Rady Międzynarodówki Socjalistycznej zob. szerzej: W. Ziętara, *Międzynarodówka Socjalistyczna a socjaldemokracja Europy Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2012, s. 17-34.

nizacji tego typu. Cechami charakterystycznymi czwartego etapu procesu internacjonalizacji ruchów politycznych jest ich usieciowienie oraz wynikająca z niego multimodalność, wielopodmiotowość oraz wielopoziomowość (patrz Schemat).

Schemat. Istota organizacji międzynarodowych ruchów politycznych w erze Internetu (czwarty etap rozwoju procesu internacjonalizacji partii politycznych i ruchów politycznych).

Źródło: Opracowanie własne.

Powstałe w XXI wieku organizacje, czy bardziej właściwie, struktury nawiązują do istoty sieci. Zieloni Globalni zdefiniowali siebie jako sieć stanowiącą forum promocji bardziej efektywnej komunikacji pomiędzy partiami oraz w obrębie ruchu na poziomie ogólnoświatowym²¹. Podobnie Sojusz Postępowy akcentuje pojęcie sieci: „progresywne, socjaldemokratyczne, socjalistyczne partie oraz organizacje z całego świata utworzyły nową sieć: Sojusz Postępowy”²². Tego samego pojęcia użyli konserwatyści wskazując, że są wiodącą, globalną siecią ruchu konserwatystów, liberałów klasycznych oraz reprezentantów centroprawicy²³. Sieć jest trudna do zdefiniowania, ponieważ jest złożona, skomplikowana oraz stale modyfikowana. Sieć pozwala na wykorzystanie, zarówno starych rozwiązań organizacyjnych (struktura federacyjna, członkostwo partii politycznych), jak i nowych. W tym przypadku na podkreślenie zasługuje multimodalność. Jest ona przeze mnie definiowana jako sieć funkcjonująca w świecie rzeczywistym oraz wirtualnym.

²¹ <https://www.globalgreens.org/sites/globalgreens.org/files/Global%20Greens%20Statutes%202017.pdf> [odczyt: 13/04/2019].

²² *Working Agenda of the Progressive Alliance Progressive Alliance for Freedom, Justice and Solidarity*, <http://progressive-alliance.info/network/agenda/#article-anchor> [odczyt: 13/04/2019].

²³ <http://www.conservativesinternational.org/About> [odczyt: 13/04/2019].

4. Uwagi końcowe

Współcześnie Internet wzmacnia świat rzeczywisty, ale jednocześnie rzeczywistość przenika do Internetu i znajduje tam dalsze rozwinięcie. Tak i w przypadku sieci ruchów politycznych, Internet stał się medium upowszechniania oferty politycznej. Wielopodmiotowość wyeliminowała dominującą pozycję partii politycznych. Międzynarodowi Konserwatyści podkreślają, że ich sieć złożona jest z 73 partii politycznych oraz 327 think tanków, fundacji oraz uniwersytetów. Na podkreślenie zasługuje niemal czterokrotnie mniejsza liczebność partii politycznych w stosunku do innych podmiotów. W czwartym etapie już nie partie polityczne określają ruch polityczny, a podmioty wiedzy, nauki, badań i działań eksperckich. Nawet jeżeli, jak to ma miejsce w przypadku Zielonych Globalnych, liczba partii jest znacząca (81 partii o statusie pełnoprawnym, 14 stowarzyszonych, 2 kandydujące), to zostają one wkomponowane w sieć fundacji i instytutów (27), które są częścią innych sieci. Dla przykładu, jedną z takich fundacji politycznych jest Europejska Fundacja Zielonych (status europejskiej fundacji politycznej). W skład tejże fundacji wchodzi Fundacja Heinricha Bölla posiadająca zarówno krajowe, jak i zagraniczne przedstawicielstwa. Jednocześnie jest powiązana organizacyjnie i ideowo z Europejską Partią Zielonych. W ten sposób powstaje „sieć sieci” o możliwej wręcz nieskończoności wzajemnych relacji i węzłów (podmiotów). Wielopoziomowość oznacza funkcjonowanie sieci, zarówno na poziomie ogólnosiwiatowym, jak i regionalnym. Podejmowane działania i inicjatywy mogą mieć charakter nawet krajowy (np. konferencje), ale dzięki wykorzystaniu Internetu, przekaz krajowy może stosunkowo łatwo i szybko stać się przekazem globalnym.

Internet w znaczący sposób wpłynął na istotę międzynarodowych organizacji ruchów politycznych. Wymusił na tychże organizacjach dokonanie przekształceń organizacyjnych i komunikacyjnych. W pewnym stopniu takie zmiany dokonali liberałowie z Międzynarodówki Liberalnej oraz socjaldemokraci z Międzynarodówki Socjalistycznej. Na stosunkowo słabym poziomie modyfikacji pozostają Międzynarodowa Unia Demokratyczna, a szczególnie Międzynarodówka Centrowo-Demokratyczna. Dobrymi przykładami współczesnych sieci ruchów politycznych są Zieloni Globalni, Sojusz Postępowy oraz Międzynarodowi Konserwatyści. Sieci te posiadają cechy charakterystyczne dla ery Internetu: funkcjonują w wymiarze rzeczywistym i wirtualnym, posiadają złożoną strukturę członkowską oraz działają na wielu poziomach, począwszy od poziomu lokalnego, poprzez regionalny, a skończywszy na ogólnosiwiatowym.

Bibliografia:

- Antoszewski A., *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*, Toruń 2009.
- Beyme von K., *Political Parties in Western Europe*, New York 1985.
- Castells M., *Społeczeństwo sieci*, Warszawa 2007.
- Gallagher M., Laver M., Mair P., *Representative Government in Modern Europe*, London 2011.
- Hloušek V., Kopeček L., *Origin, Ideology and Transformation of Political Parties. East-Central and Western Europe Compared*, Ashgate 2010.
- Inglehart R., *Wartości postmaterialne oraz przejście od wartości związanych z przetrwaniem do wartości związanych z wyrażaniem własnego „ja”*, w: *Zachowania polityczne*, red. R. J. Dalton, H.-D. Klingemann, Tom 1, Warszawa 2010.
- Milakovich M., *Digital Governance. New Technologies for Improving Public Service and Participations*, New York-London 2012.
- Olszewski E., *Ruch społeczny – ruch polityczny. Analiza terminologiczna*, w: *Ideologie, doktryny, ruchy społeczne i polityczne. Wybrane problemy*, red. M. Marczevska-Rytko, W. Ziętara, Lublin 2015.
- Zięba A., *Organizacje międzynarodowe partii politycznych jako przedmiot naukowej refleksji*, w: *Organizacje międzynarodowe partii politycznych*, red. A. Zięba, Kraków 2005.
- Ziętara W., *Europejskie fundacje polityczne. Wymiar prawny i finansowy oraz struktura sieciowa*, w: *Think tanki i fundacje polityczne. Wybrane problemy*, red. W. Ziętara, Lublin 2017.
- Ziętara W., *Międzynarodówka Socjalistyczna a socjaldemokracja Europy Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2012.
- Ziętara W., *Międzynarodówka Socjalistyczna. Organizacja, doktryna i działalność w latach 1951-2001*, Toruń 2007.